

6 כוחות הנפש הבהמית ולבושיה תניא לקוטי אמרים | פרקים ו, ז

השתקפות

מבנה הנפש הבהמית מקביל למבנה נפש האלוקית, על פי הכלל "את זה לעומת זה עשה האלוקים". כוחות הרע בעולם בנויים כהעתק, כצל, לכוחות הטוב, באותו המבנה בדיוק. כך נוצר איזון כביכול בין הרע והטוב, ומתאפשרת בחירה חופשית. גם נפשו של כל יהודי בנויה כך: כוחות הנפש הבהמית ולבושיה מהווים השתקפות של כוחות הנפש האלוקית ולבושיה, וכלולים מעשר ספירות ומשלושה לבושים.

גם כאן מתחלקות הספירות לכוחות השכל: החכמה, הבינה והדעת, ולרגשות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. המידות, כוחות הרגש של הנפש הבהמית, הן אותם רגשות שהוזכרו בפרק א': התאוה, הכעס, ההתפארות ועוד, שמקורם בארבעת היסודות של הנפש הבהמית, והם מקבלים את האופי ואת הצורה שלהם על פי כוחות השכל של האדם. לכל תאוה ולכל מידה רעה יש הלך שכלי העומד בבסיסה ומקיים אותה בנפש האדם, אך מקור התאוות הוא ברגש ולא בשכל, בניגוד לאהבת ה' וליראתו, המבוססות על התבוננות שכלית בה' ובגדולתו.

עשרת הכוחות של הנפש הבהמית באים לידי ביטוי בשלושת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה שאינם של קדושה. כאשר אדם עושה, מדבר או חושב דבר שאיננו לרצון ה', המעשה שלו והאיברים השותפים אליו הופכים באותה השעה ללבוש של טומאה לנפש הבהמית.

בעל התניא מלמד אותנו כאן יסוד חשוב מאוד: אין מעשה סתמי. בכל מעשה, גם אם אינו מצווה או עבירה, אנו נוקטים עמדה - של קדושה או של טומאה. במעשים של קדושה, ובכל מעשה המכוון לרצון ה' אנו מכירים בכוח האלוקי המחיה אותנו ומתבטלים בפניו, ואילו כל מעשה שאין בו התבטלות בפני ה' שייך ממיילא לצד הטומאה, המתנכרת לכוח האלוקי המחיה אותה, ורואה את עצמה נפרדת ממנו.

העולם הזה מעלים ומסתיר את האור האלוקי המחיה ומקיים אותו. במבט פשוט וסתמי, המציאות נראית נפרדת מה. ההתנהגות הטבעית הפשוטה שלנו כבני אדם משתפת פעולה עם ההעלם הזה ואינה חושפת את הנוכחות של ה' בעולם ובחיים שלנו, ולכן היא שייכת באופן בסיסי לתחום של הקליפה, המכסה את האלוקי, מתעלמת ממנו ואינה מתבטלת בפניו. רק כאשר אדם עושה מעשה לשם שמים הוא מקשר את עצמו ואת מעשהו אל ה', ויוצא מן הסומא אל הקדושה.

והנה, זה לעמת זה עשה אלהים.

כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות, ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים, כך הנפש דסטרא אחרא מקלפות נגה המלבשת בדם האדם, כלולה מעשר כתרין דמסאבותא [של טוסאה].

שהן: שבע מדות רעות הבאות מארבעה יסודות רעים הנקרים לעיל, ושכל המולידין הנחלק לשלש,

שהן חכמה בינה ודעת - מקור המדות;

כי המדות הן לפי ערך השכל, כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך, לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם, וכן מתפעם ומתקצף מדברים קטנים, וכן בהתפארות ושאר מדות.

ועשר בחינות אלו הטמאות, כשאדם מחשב בהן או מדבר או עושה, הרי מחשבתו שבמחוח ודבורו שבפיו וכח המעשי שבדיו ושאר אבריו, נקראים "לבושי מסאבו" (לבושי טוסאה) לעשר בחינות אלו הטמאות, שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה,

והן הם "כל המעשים אשר נעשים תחת השמש", אשר "הכל הבל ורעות רוח", וכמו שכתוב בזהר בשלח, שהן "תבירו דרוחא כו" [שבירת הרוח], וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו,

שהו פרוש לשון "סטרא אחרא", פרוש - צד אחר, שאינו צד הקדשה. וצד הקדשה - אינו אלא השראה והמשכה מקדשתו של הקדוש-ברוך-הוא, ואין הקדוש-ברוך הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך.

תחום המותר

למדנו שאין מעשה סתמי, ובכל מחשבה, דיבור ומעשה אנו יכולים לבחור האם לדבוק בקדושה או בטומאה. ליסוד הזה יש משמעות נוספת: כל מעשה מתחום המותר יכול להתעלות ולהפוך למעשה של קדושה. כמו בעבודת הקרבנות, שבה בהמה רגילה וסתמית הופכת לקדושה, בשרה הוא בשר

קודש ואכילתה היא חלק מעבודת ה', כך גם בכל מעשה שאיננו אסור, יש לאדם אפשרות לרומם אותו אל הקדושה ולהפוך אותו לעבודת ה'.

זהו פירוש המילה "מותר": לעומת התחום ה"אסור", שהטוב האלוכי המחיה אותו אסור, קשור וכבול, ואין אפשרות לשחררו ולהעלותו אל הקדושה. במעשה המותר, הטוב האלוכי "משוחרר" ומותר מכבליו, ויש בכוחו לחבר אותו אל הקדושה.

הקו המפריד בין הקדושה לטומאה איננו בכמות אלא במהות, בכוונה. אדם יכול לאכול אוכל משובח כדי שיתאפשר לו ללמוד תורה ולעבוד את ה' בכוח, בשמחה ובחיות, ואכילה זו תיכלל בקדושה. לעומת זאת, אדם יכול לסגף את גופו, אך הוא לא יקשר זאת לקדושה, ובאותה שעה שהוא אוכל מעט ושותה במשורה, גופו ישמש לבוש לקליפות הטמאות. הכלל הזה נכון לכל תחומי החיים, אפילו סיפור של בדיחה יכול להתעלות אל הקדושה, אם המטרה שלו קדושה. גם במקרה שאדם עשה מעשה מותר שלא בקדושה, כאשר הוא חוזר ועוסק בעבודת ה' הוא מרומם איתו את המעשה המותר אל הקודש, אלא שמשוהו מן הקליפה, מתחששת הנפרדות שליוותה את המעשה שנעשה שלא בקדושה, ממשיך לדבוק באדם, ולכן כאשר אדם נפטר מן העולם נשמתו עוברת תהליך הנקרא "חיבוט הקבר", במטרה להתנער ולהשתחרר מן הרושם שהותירו בה מעשי המותר שנעשו שלא לשם שמים.

...כגון דרך משל: האוכל בשרא שִׁמְנָא דְתוֹרָא (ובשר שמן של שור) וְשׁוֹתָהּ יַיִן מְבַשֵּׁם לְהַרְחִיב דַּעְתוֹ לְה' וּלְתוֹרָתוֹ, כְּדָאֵמַר רְבָא: "חֲמָרָא וְרִיחָא כוּ" ויין וריח טוב מרחיבים את הדעת, או בשביל כְּדִי לְקַיִם מִצְוַת עֲנֵג שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב,

אִי, נִתְבָּרַר חַיִּית הַבֶּשֶׂר וְהַיִּין שֶׁהִיא נִשְׁפָּע מִקְלַפַּת נֶגְה, וְעוֹלָה לְה' כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָן;

וכן האומר מלתא דבדיחותא לפקח דעתו ולשמח לבו לה' ולתורתו ועבודתו, שצריכים להיות בשמחה, וכמו שעשה רבא לתלמידיו שאמר לפניהם מלתא דבדיחותא תחלה וברחי רבנן.

אך מי שהוא בזוללי בשר וסוכאי יין, למלאת תאוות גופו ונפשו הבהמית, שהוא בחינת יסוד המים מארבעה יסודות הרעים שבה שממנו מדת התאוה, הנה על ידי זה יורד חיות הבשר והיין שבקרבו, ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלת קלפות הטמאות, וגופו נעשה להן לבוש ומרפקה לפי שעה.

עד אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו, כי לפי שהיה בשר התר ויין פשר, לכן יכולים לחזר ולעלות עמו בשובו לעבודת ה', שזהו לשון "התר" ו"מתר", כלומר שאיננו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזר ולעלות לה'.

רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף, ועל כן צריך הגוף לחבוט הקבר.

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. מהם הספירות והלבושים של הנפש הבהמית?
2. אילו מעשים, דיבורים ומחשבות שייכים לתחום הטומאה?
3. מה פירוש המושגים "מותר" ו"אסור"?
4. מה הופך מעשה מותר למעשה של קדושה?